

Nadežda Petrović – slikarka i bolničarka

Nadežda Petrović – a female painter and a nurse

Rade R. Babić

Klinički centar, Institut za radiologiju, Niš

Ključne reči:
srbija; prvi svetski rat; slavne ličnosti; bolničari.

Key words:
yugoslavia; world war I; famous persons; nurses.

Uvod

Nadežda Petrović (11. oktobar 1873 – 3. april 1915), akademska slikarka, humanistkinja, društvena radnica i ratna bolničarka, zlatnim slovima upisala se u knjigu srpskih velikana. Umom je išla napred, rukama stvarala, razumom i upornošću prednjačila. Imala je evropsko obrazovanje i putovala po Evropi kada je većina žena u Srbiji bila nepismena i kada većina žena po udaji nije videla ni svoj rodni kraj. Bila je nastavnica slikarstva, priređivala izložbe i umetničke kolonije, pisala kritike, držala govore na patriotским zborovima, spajala ljude, ratovala. Život su joj bile slike i otadžbina.

Nadežda Petrović (slike 1 i 2) rođena je 11. oktobra 1873. god. u Čačku, od oca Dimitrija – Mite i majke Mileve, devojačko Zorić¹. Bila je prva od devetoro dece; njen brat bio je Rastko Petrović, jedan od poznatih srpskih pesnika.

Sl. 1 – Nadežda Petrović (iz 1909. godine)

Sl. 2 – Autoportret iz 1907. godine

Godine 1884. porodica Petrović preselila se iz Čačka u Beograd. Živeli su u kući dede Maksima Hadži-Petrovića. U ovoj kući odigrali su se važni društveni i politički događaji koji će kod Nadežde ostaviti neobrisiv trag burnog života i sudbine.

Višu žensku školu Nadežda je završila u Beogradu 1891. god. Naredne, 1892. god., Nadežda Petrović položila je ispit za nastavnicu crtanja u srednjim školama. Kada je 1893. god. uvažena njena molba za posao nastavnice crtanja u srednjoj školi, Nadežda je nastavila učenje kod Đorđa Krsitića, da bi 1896. god. upisala slikarsku i crtačku školu Kirila Kutlika.

Godine 1898. Nadežda Petrović nastavlja svoje školovanje slikarstva u Minhenu (Nemačka) u ateljeu Slovenca

Antona Ažbea¹⁻⁵. U Minhenu je nameravala da ostane jednu, a ostala je četiri godine. Boravak u Minhenu naterao je Nadeždu Petrović da za jednu godinu nauči da govori tri strana jezika – nemački, ruski i francuski.

Prvi školski raspust provela je u Beogradu i 25. avgusta 1900. god. otvorila je prvu samostalnu izložbu u sali Velike škole. Prikazala je 37 slika¹⁻⁵.

Nadežda Petrović je 1903. god. morala da se vrati u Srbiju iz Nemačke zato što joj ministar prosvete nije odobrio novo odsustvo. Ustvari, pravi razlog njenog povratka je taj što Mita Petrović nije hteo da napiše istoriju o kraljici Dragi koja bi prikazala plemenito poreklo njenog dede Nikole Lunjevice.

Povratak u Beograd uveo je Nadeždu Petrović, a da nije ni slutila, u burna politička zbivanja.

U sali „Kolarca“, 15. avgusta 1903. god., bio je održan do tada jedan od najvećih ženskih mitinga u srpstvu tog doba, na kojem je prisustvovalo više hiljada žena. Na tom skupu Nadežda se obratila i govorila preko 90 minuta. Tada je osnovano „Kolo srpskih sestara“, humana i patriotska organizacija, a Nadežda Petrović je postala njen sekretar.

Od 1904. god. Nadežda Petrović bila je angažovana u domovini oko Prve jugoslovenske umetničke izložbe, osnivanja Lade i Prve jugoslovenske umetničke kolonije (Sićevo, Pirot 1905. god.). Do 1912. god. izlagala je na mnogobrojnim izložbama: izložba Lade, izložba Jugoslovenske kolonije 1907. god., izložba Srpskog umetničkog udruženja 1908. god., druga samostalna izložba u Ljubljani 1910. god. Iste godine izlagala je u Parizu na „Jesenjem salonu“ i u Zagrebu u okviru grupe Medulić, a sledeće godine na međunarodnoj izložbi u srpskom paviljonu u Rimu i izložbi u salonu Internacionalne unije i „Jesenjem salonu“ u Parizu.

Godine 1912, u Beogradu, Nadežda Petrović otvorila je slikarsku školu i učestvovala na četvrtoj jugoslovenskoj izložbi.

Danas, istoričari umetnosti umetnički rad Nadežde Petrović dele na četiri perioda: minhenski period (1898–1903) (poznata dela: Bavarac sa šešikom (1900), Vodenica (1901), Drvo u šumi (1902), Srpski period (1903–1910) (poznata dela: Resnik (1904), Portret starice (1909), Pariski period (1910–1912) (poznata dela: More (1910)) i ratni period (1912–1915) (poznata dela: Stari šadrvan u Prizrenu (1913), Gračanica (1913), Polje kosovskih božura (1913)).

Učešće Nadežde Petrović u Balkanskim ratovima

Kada su se nad Balkanom i Srbijom nadvili oblaci rata Nadežda Petrović dobrovoljno je krenula za srpskom vojskom kao bolničarka¹⁻⁵.

U Prvom i Drugom balkanskom ratu Nadežda Petrović je bila dobrovoljna bolničarka na frontu.

Za vreme balkanskih ratova Nadežda se redovno javljala svojim dopisnicama. Na jednoj od njih Nadežda piše: „...Mi ovde živimo u neprekidnom jauku ranjenika, previjanju rana, pokliču naše junačke vojske, marševima njihovim, dočeku i ispraćanju njihovom na bojno polje, da ih otuda ranjene primamo i negujemo. Pa ipak sve ode sa oduševljenjem, a Turci gube bitke i naša pobjeda je na pomolu. Naši vojnici mi izgledaju kao braća i njihovi uzvici: „Sestro, sestro!“ – istinski su i čine me ponositom što sam im u pomoći.

Ranjenici stižu u transportima po pedeset i sedamdeset. Nadam se za dan-dva, da ću sa poljskom bolnicom krenuti ka Novom Pazaru... Kada smo prolazili kroz Kraljevo svečano su me dočekali mnogi očevi, prijatelji i daci...“

Na karti iz Ljume Nadežda svojim piše da joj je šator preko puta ruševina „kule Luke Kapetana gde se šeće Rok-sanda djevojka“. Često se na kartama potpisivao i šef saniteta dr Ruvidić, koga je više puta portretisala (slika 3).

Sl. 3 – Portret dr Žarka Ruvidića (rad Nadežde Petrović iz 1913. godine)

Iz tog vremena (1913. god.) potiče i poznata fotografija Nadežde Petrović (slika 4). Na toj fotografiji Nadežda je u crnini, sa velikim crvenim krstom na rukavu kaputića, s lju-bičicama za pojasom.

Sl. 4 – Nadežda Petrović – ratna bolničarka srpske vojske (Prizren, 1913. godina)

Tada, za vreme odmora, nastale su njene poznate slike. Jedna od njih je Vezirov most, na kojoj je zapisala „...kao jedina bolničarka, negovala 80 tifusnih bolesnika...“

Prvi svetski rat

Za vreme Prvog svetskog rata Nadežda Petrović je bila dobrovoljna bolničarka Dunavske divizije, sa kojom učestvuje u borbi na Mačkovom kamenu.

U jednom od pisma iz Prvog svetskog rata Nadežda je pisala svojimima o borbama na Mačkovom kamenu: „...Mi smo ovde imali za prvih šest dana nadčovečanske marševe iz Srema čak na Jagodnju planinu, a ovde za četiri dana dolazak četiri hiljade ranjenika... Borbe su bile užasne i očajne s naše strane, a i otpor Austrijanaca dovodio je naše do besa. Pa posle šest dana uspeha i napredovanja preko Rožnja, Milutinovog groba, Miletina brda; gazeći preko jaruga i uvala i strmina preplavljenih našim ranjenicima i ranjenicima austrijskih Slovena, zaustavljamo se na Jagodnji, na koti 915 Brankovac, prema Mačkovom kamenu.

Borbe vođene na tom položaju bile su više nego ogorčene, borbe do istrebljenja. Svi komandiri četa, komandiri bataljona, vodnici, pet komandanata puka, pet potpukovnika iz devetog, četvrtog prekobrojnog, četvrtog prvog i drugog poziva i 64 oficira iz Osamnaestog puka, izginulo je i smrtno ranjeno, a vojnika upravo je ostalo na polovini iz sviju pukova. Ima jedinica koje su brojale od 450 na 120. Ranjenika smo imali 4 000, ja mišljah poludeću od jada i čuda imala

mandira ... Naš brat Vlada sjajno se pokazao u ovim borbama. Bio je junačan i hrabar, hvale ga svi. Čak mi ga je hvalio i njegov komandant rekavši mi: „Možete se i vi i mi s njime ponositi, ranjen je u levu ruku, – ali će se svakako posle nekoliko dana vratiti u komandu“.

U pismima pominje i upotrebu dumdum metaka od strane austrijske vojske: „Sada prihranjujemo i evakuishemo ranjenike i kupimo ih po jarugama. Rana ima užasnih iz dumdum metaka, tako da se zgražavamo. Austrijanci među dumdum metke čak i u mitraljeze, a u puške pola dumdum, a pola običnih od osam milimetara, mnogo krupnijih metaka od naših. Ja izdržavam umor prilično ... čekam pismo od vas ... ono bi za mene mnogo značilo.“

Posle pobeđe srpske vojske u Cerskoj i Kolubarskoj bitci u zatišju 1915. god. Nadežda odlazi za Skoplje gde se sklonila njena porodica. Rodbina je preklinje da se ne vraća na bojište. Tada je Nadežda mogla da bira, da ide na konferenciju u Rim, u jednu beogradsku bolnicu na rad ili u bolnicu jedne strane misije u Niš. Međutim, sva odvažna, izabrala je svoju bolnicu u Valjevu (slika 5). Tada je Valjevo bilo „...velika kužnica, u kojoj se jedva zna ko je živ, ko je mrtav...“. Posle Suvoborske bitke Valjevo je kosila epidemija pegavog tifusa. Bolest je odnosila vojnike, lekare, bolničare i civile. Krajem marta 1915. god. zaraza je zahvatila i Nadeždu Petrović koja je radila kao

Sl. 5 – Nadežda Petrović sa sanitetskim osobljem pred vojnom bolnicom u Valjevu, 1915. godine

sam nervnu krizu kada su nam odjednom doneli dvadeset oficira teško ranjenih, bejah skamenjena ... smestila sam ih u veliki šator ... otpočela sam očajno plakati, tako da su me siromasi oni sami tešili, a jedan od njih milujući me rukom po rukavu, sam se gušio u suzama govoreći mi: „Hrabro, gospođice Nadežda, daće Bog, istrajaćemo, pobeđićemo, osvetiće nas oni koji tamo ostadoše“ gospode zar ne vidite, izginuste svi. Bože, što kazni ovako našu naciju!... Nijedan rat naš prošli ne pružaše nam toliko jada i strahote ... ali Mačkov kamen ipak pade, posle svijuh napora naših u ruke Austrijancima ... moradosmo se povući, jer nam je pretila opasnost da nas sve zarobe, naročito zavojište – bili smo suviše blizu njih; morali smo sve oficire što pre evakuisati za Pećsku – Valjevo ... silnih poznanika ovde ispratih do večne kuće.

Mačkov kamen je postao drugi Govedarnik ... Četvrti prekobrojni i Deveti puk ostali su potpuno bez oficira i ko-

bolničarka Infektivne bojne bolnice. Bolovala je sedam dana. Umrkla je od tifusa 3. aprila 1915. god.

U čast Nadežde Petrović, u Čačku od 1960. god. svake druge godine održava se likovna smotra pod nazivom „Memorijal Nadežde Petrović“.

Na papirnoj novčanici Narodne banke Srbije od 200 dinara nalazi se lik Nadežde Petrović, a na poledini te novčanice čuvena fotografija bolničarke Nadežde Petrović iz 1913. god.

Zaključak

Nadežda Petrović je bila žena koja je slikala, držala govore, maštala, pisala kritike i previjala borbe. U tri rata je bila bolničarka. Sačuvano je više od 200 njenih dela, a neka su joj osigurala najistaknutije mesto u modernoj srpskoj umetnosti.

L I T E R A T U R A

1. *Živanović S.* Nadežda Petrović (1873–1915). Novi Sad: ZLUMS; 1966. (Serbian)
2. *Protić BM.* Serbian painting XX century. Beograd: Nolit; 1970. (Serbian)
3. Catalogue continual lining from guide by collection. Čačak: Artistic gallery "Nadežda Petrović"; 1995. (Serbian)
4. *Latković V.* Nadežda Petrović. Female painter, in three war nurse. Beograd: Beoknjiga; 2006. (Serbian)
5. *Merenik L.* Nadežda Petrović. Beograd: Topy d.o.o. Izdavačko privredno društvo; 2006. (Serbian)

Rad je primljen 29. IV 2008.